

Zdravstveni novinari i naša tema

Budući da je naslov ove konferencije “Novinari na meti kriminala, kapitala i korupcije”, moram odmah reći da je zdravstveno novinarstvo uglavnom lišeno pritiska koji spada u sferu kriminala, kriminalnih metoda i osoba iz tog miljea. Prema informacijama koje su mi trenutno dostupne, samo se jednom dogodilo da je novinarski izvor, u aferi iz sektora zdravstva, bio izložen prijetnji s potpisom krim-miljea, a radilo se o zastupniku General Electrica u Hrvatskoj Tomislavu Krsniku. Krsnik je 2004. godine za “Slobodnu Dalmaciju” otvoreno govorio o aferi Shimadzu, nakon čega mu je jedne večeri, u razmaku od sat vremena, propucan ured i stan. Ne samo da počinitelj nikada nije otkriven nego policija nikada nije izvijestila Krsnika o tome što je poduzeto u sklopu krim-obrade ovog slučaja.

Međutim, kada je riječ o medijima na udaru kapitala i korupcije, zdravstveno novinarstvo ima svoju dugogodišnju povijest i praksu koja se održava u cijelom svijetu, ali Hrvatska spada u rijetke zemlje koja o tome uopće ne govori i odbija uvesti pravila igre. Navest ću jednu priču koja će u našim prilikama zazvučati kao bizarna anegdota: u pauzi prošlogodišnjeg sastanka urednika najuglednijih svjetskih medicinskih časopisa, urednica JAMA-e (Journal of American Medical Association) vratila je jedan dolar poznanici, predstavnici farmaceutske kompanije, kojeg joj je posudila da kupi bocu vode. U Hrvatskoj, međutim, nikada nije razmatrana praksa zdravstvenih novinara da primaju daleko više od jednog dolara, putujući na daleke i skupe destinacije na račun farmaceutskih tvrtki. Pravila odnosa prema farmaceutskom kapitalu nisu definirana čak ni na internoj redakcijskoj razini ili kroz sadržaj etičkih pravilnika izdavača. U hrvatskim uvjetima, odbijanje boce s vodom vjerojatno se doima kao prenemaganje, umjesto kao dokaz da je korupcija u zemljama s takvim pravilima manja, što je posve pogrešan kut gledanja. Bit je u tome da razmatramo i definiramo što novinar smije, a što ne smije, tako da oni koji ga pokušavaju potkupiti znaju što zaobilaze i kakve su reperkusije.

Treba se sjetiti i da su zdravstveni novinari kao grupacija unutar HND-a jedini imali pravu korupcijsku aferu iz 2003. godine, kada je vrh Hrvatskog zavoda za zdravstveno osiguranje medijima ponudio novac iz “postojećih fondova” za “pozitivnu prezentaciju poslovanja HZZO-a”. Slučaj je izazvao snažnu reakciju javnosti, no svejedno nije potakao novinarsku struku na temeljitu raspravu o granicama suradnje s državnom administracijom, sudjelovanju novinara u radu raznih povjerenstava i različitim vrstama naknada (kroz privilegirane informacije, pa čak i novčanim), kao protuuslugama za “pozitivnu prezentaciju”.

Ovi primjeri u reduciranoj verziji ilustriraju problem koji nas uvodi u aktualnu i najvažniju priču iz ovog izlaganja. Problem je sljedeći: novinarska profesija, izdavači i institucije novinarstva u Hrvatskoj ne razgovaraju, ne problematiziraju i ne rješavaju probleme utjecaja kapitala i korupcije na medije općenito, a pogotovo ne problematiziraju specifične etičke dvojbe za specifična područja novinarstva. Osim, dakako, u ovakvim prigodama. Govoreći iz ugla zdravstvenog novinara, odbijanje problematiziranja i postavljanja granica dovelo je do toga da ih više i ne prepoznavamo, pa je danas u Hrvatskoj moguća situacija kakva se dogodila oko predstavljanja takozvane zdravstvene reforme.

Kratak uvod: zdravstvena reforma je skup odluka o funkcioniranju sustava zdravstva i zasebnih odluka o financiranju i financijskom poslovanju sustava. Da bi se te odluke mogle razumjeti, usporediti, ali i predvidjeti njihove posljedice, potrebno je izvrsno poznavati sustav, bilo kao dio stručne javnosti (medicinari, financijeri, menadžeri, sindikati) ili kroz bavljenje takozvanim sektorskim ili specijaliziranim novinarstvom. Kod donošenja ovakvih odluka, u zemljama parlamentarne demokracije uobičajena je sljedeća procedura: strukturalne i financijske promjene

donose se u konzultaciji sa strukom (medicinskom, osiguravateljskom, menadžerskom), a financijske promjene koje zadiru u socijalna prava građana, s političkim partnerima i sindikatima. Hrvatski premijer je – ne znam li to svima poznato – na briefing o reformi u MZSS-i pozvao glavne urednike hrvatskih medija, dan prije nego je reforma zdravstva prezentirana javno. Koliko mi je poznato, nitko u tom trenutku nije postavio pitanje koji je smisao pozivanja glavnih urednika na prezentaciju teme za koju je potrebno specijalizirano znanje, niti zašto to čini osobno premijer, no u kuloarima se moglo čuti da je ministar zdravstva uvjeravao urednike da je reforma “dobra stvar”. Dan kasnije, na javnoj prezentaciji ministar zdravstva i socijalne skrbi Darko Milinović zamolio je medije da “podrže reformu” pred tisuću ljudi u kongresnoj dvorani Hypo centra.

Ono što je nakon toga uslijedilo, može se precizno dokazati prikupljanjem press-clippinga: nijedan zdravstveni novinar nije napisao autorski osvrt na predloženu reformu zdravstva koji je bio kritičan prema reformi; nekoliko političkih i gospodarstvenih novinara napisalo je osvrt koji su polemizirali s potrebom doplata u zdravstvu (posve marginalno za reformu), a javna je televizija, nakon serija izvještaja u kojima nije bilo nijednog glasa protiv, emitirala emisiju “Otvoreno” (inače koncipiranu kao prostor za sučeljavanje), u kojoj je soliralo četvero predstavnika Ministarstva zdravstva i socijalne skrbi. Ovo je presedan, kojeg su primijetili mnogi koji se uopće ne bave zdravstvom, ni novinarstvom. Isti dan, pozvana sam u HTV-ovu emisiju “Misija” gdje sam, skupa s povjesničarkom medicine Stelom Ferenčić-Fatović, iz studija trebala komentirati priče građana zabrinutih najavljenim promjenama u zdravstvu. Dva sata prije emisije, urednici “Misije” su mi javili da je urednički vrh HTV-a insistirao da pored mene u studiju bude i predstavnik Ministarstva zdravstva i socijalne skrbi, kao druga strana, iako se emisija ne uređuje u formatu panel-diskusije. Zaključno, kritike na reformu objavljene su gotovo isključivo kroz izjave zainteresiranih političkih i socijalnih partnera ili oponenta, i to u svim medijima.

Pitanje je - jesu li glavni urednici hrvatskih medija pozvani u MZSS, kako bi ih se izravno zamolilo da zdravstvenoj reformi pruže podršku i da minimaliziraju sadržaj s kritičkim tezama? Ili su “prijateljski uvjeravani” da je ovakva reforma pozitivna stvar? U obje varijante, zadnjih godina u Hrvatskoj ne nalazim sličan primjer u vezi Vlade i medija.

Uopće ne kanim osumnjičiti glavne urednike da su sudjelovali u “udaru kapitala i korupcije” na medije, jer je – izuzevši javne televizije, gdje je stvar očita – moguće da su novinari radili po svojem shvaćanju i savjesti. Ono što me zanima je da se registrira nova pojava u političkom životu Hrvatske – Vladino traženje konsenzusa od medija. To možda nije onakav udar kakav se nalazi u naslovu ovog predavanja, ali je novi, još neviđeni i zahtijeva svaku pažnju novinara.